

Капка Панайотова

**ИЗМЕРЕНИЯТА НА
НЕ-ДОСТЪПА**

София, 2001

Капка Панайотова
ИЗМЕРЕНИЯТА НА НЕ-ДОСТЪПА

Българска, първо издание
София, 2001

Издава:

Център за независим живот

София 1000, ул. Гургулят № 2
тел./факс: (02) 98 98 857, 98 11 548,
98 05 839, e-mail: cil@bitex.com

Редактор: Вера Младенова
Дизайн и предпечат:
Офис Маркет ЕООД
ISBN: 954-9918-07-6
Тираж: 1000

Разпространява се безплатно.

Не-достъп...

Не сте срещали този израз в общественото пространство. В него напоследък навлязоха и жизнерадостно битуват други понятия – достъп, интеграция, общество за всички. Срещаме ги в материали на вестниците, чуваме ги от радиото и по телевизията. И винаги в „положително“ наклонение, винаги с очакване...

А докато се случи достъпът?

А докато дочакаме интеграцията?

А докато усетим радостта от живеенето заедно?

Останалото – извън очакванията – е животът, който живеем сега. За една десета от българското общество – хората с увреждания – останалото е недостъп.

Средата, която ни заобикаля – и не само материалната – прави от нас или инвалиди, или хора с увреждания.

Болестта идва като неканен гост, вилнее в тялото ни, предизвиква болка, отива си и оставя доживотни следи – увреждането. Ако не си отиде, досажда понякога или постоянно – но така или иначе достатъчно, за да ни направи хронично зависими от лекари, лекарства, манипулации...

И в двата случая човекът си е човек – иска да живее нормално, има право на това и трябва да има достъп до „нормалните“ неща в живота – училище, работа, информация, развлечения. Защото недостъпът поражда изолация, зависимост и тежки липси на приятелство, любов, семейство, деца...

• • •

На осем години при катастрофа малката Милена получава травма на гръбначния стълб. Резултатът – живот в инвалидна количка. Дотогавашното буйно дете, любимката на всички госпожи в детската градина, отличничката от първи клас на близкото училище едва движи ръчички. Очите обаче са същите като преди – големи, черни, широко отворени за чудесата на света... чудесата от приказките, които животът на Милена бързо ще развенчае.

Защото нейното триетажно училище е с много стълби, кабинетите са по всич-

ки етажи, а асансьор няма. Там са другарчетата на Милена, там е любимата учителка. Но...

„Детето не може повече да учи тук“, категорична е директорката. „Децата са жестоки, ще ѝ се подиграват. Палави са, ще бутнат количката неволно или нарочно... По-сигурно е в къщи. Учителите ще идват редовно.“

Директорката се задъхва от доброжелателност, а очите на майката се насълзяват от благодарност за проявеното разбиране от страна на директорката. Добрата майчица живее тук и сега, търси решение за тук и сега. Тя не мисли за бъдещето на Милена и не може да го види различно от настоящето. За нея нормалният живот на детето ѝ – такова, каквото вече е – е абстракция, химера... а достъпът – все още непозната дума.

Тук и сега обаче Милена прави болезнено откритие: аз съм вече дете, различно от останалите – защото съм в инвалидна количка, защото не мога да тичам, не мога да играя с топка, не мога сама да стана от леглото, да изляза от къщи, да ходя на училище. Тя още не знае, че различието е белег на живота, че всяко дете и всеки човек може да прави едни неща и не може да прави други, че инвалидната количка е просто още едно сред морето от човешки различия. Това прозрение ще дойде трудно и в една по-късна

възраст... ако се появи изобщо.

Сега обаче родителите, приятелите на семейството, другите деца в блока изпитват съжаление към „нещастното“ дете... и не знаят как да се държат с него. Преструват се, че всичко е нормално, търсят евтини жестове, но го правят толкова непохватно, че им личи и това ги мъчи. Изход се намира – престават да общуват, градят стена на престорена естественост, недостъп... Затварят Милена в едно пространство и се надяват, че там ѝ е добре. Дори не смеят да попитат – ами ако каже, че иска да излезе, ами ако настоява...

В тази стена Милена тепърва ще се блъска.

Нататък всичко идва по реда си – специално училище, специално предприятие, санаториуми, повече или по-малко луксозни центрове за инвалиди. И всичко се прави с „добри“ намерения, за „благо на човека“. Благо на Милена е измислено от някой друг... а истинските, нормалните „благини“ са обградени от стълби, прагове, препятствия, забрани. Липсва само „за кучета и инвалиди – забранено“. Няма го, но се подразбира – стълбите ясно изразяват отношението на онзи, който ги е поставил там. Тук не си добре дошла, Милена, казват стълбите, тук не ти е мястото, твойто място трябва да е „специално“... налага се да е специално. Отсега нататък Миле-

на ще чува непрекъснато за това „специално място“, за гетото, което е за нея и за такива като нея. Та било то собственият апартамент, социалният дом или някое друго място за „излежаване на живота“.

А ако Милена или майка ѝ, или баща ѝ, или който и да било се запъне да иска нещо друго, защото не разбира езика на стълбите и техния автор, насреща се изправя вездесъщият чиновник. Той хладнокръвно и без много обяснения казва, че „не може, законът забранява“ – и съвестта му е чиста, защото законът няма човешко име, защото чиновникът не е законът, но е длъжен да го прилага. В името и за благо на човека!

По отнетата „нормалност“ и по „специалното“ отношение Милена разбира, че тя трябва да живее по други правила и закони, че не може това и не може онава – защото някой казва така... че друг решава вместо нея и затваря нейните пътища, още преди да са се отворили.

И така Милена до края на живота си може да не разбере, че всеки е различен – и ценен със своето различие. Че никой не може да бъде лишаван от радостта и болката на живота, от възможностите, които светът дава на всички хора и всеки се възползва от тях по своему – както реши, както иска и както може. Че не-достъпът трябва да бъде забранен, защото затваря живота в

клетка, защото ограбва човека от всичките му прекрасни багри и безценни преживявания.

Така започва новият живот на Милена. Така тече и е възможно така да свърши – това не може, онова е забранено, там не е за теб и прочие, и прочие. Тя става част от „болните“, за които е нормално състоянието на не-достъп до достъпното за здравите, „нормалните“. Невероятна сила на духа е нужна, за да не замъгли омраза големите черни очи на малката Милена. Омраза и завист към здравите, които могат всичко.

А от омразата и завистта до „всички са ми длъжни, защото съм инвалид“ има само половин крачка.

И дните се нижат – еднообразни, сиви... учител в къщи, гимнастика, четири стени и самота. Надомно Милена се е научила да чете, пише и смята. Това обаче не е достатъчно за овладяване на професия, за постигане на резултати, за професионално израстване и кариера. Каква кариера, Боже мой?! Милена е „инструктирана“ да се радва на малкото, което ѝ дават специализираните неща, понеже а без тях?! Жълтите стотинки в специализираното предприятие за инвалиди са привилегия – малцина са „щастливците“, останали там. „Първо уволняват инвалидите“, проплаква от телевизора отчаяна жена с патерици. „Работодателите не взимат инвалиди на

работа“, обобщава някой друг по радиото. Значи и аз няма да мога да си намеря работа, заключава Милена. Просто защото съм инвалид. Това е първата мисъл. И няма втора – дали е компетентна и в какво, дали може да общува с хора, дали може да работи качествено. А къде би могла да се научи – питам аз. В „специалните“ места? Там хората не се учат на това – от „там“ излизат неуки, нефелни, сакати...

Така не-достъпът, произведен и внедрен в живота от хора, продължава и придобива все по-уродливи форми – човешкото достойнство е смазано, радостта е забравена, възможностите и мечтите са забранени.

И тук, уважаеми човеко, можеш да смениш името Милена с всяко друго женско или мъжко име – тя може да е Мария или Деси, Ваня или Радост, а той може да бъде Петко, Иван или Драго. Не-достъпът е все един и същ за всички различни.

Един ден обаче Милена може да види светлина и небе през плтно оброчената клетка – и да реши, че не иска повече да живее без тях. От този момент нататък тя ще престане да се радва на специалното, каквото и да е то, измислено за нейно благо. Това благо ще започне да горчи и да трови. Ден след ден Милена ще осъзнава, че не „палавите и жестоки“ деца са били заплахата за нея, а че на възрастните им е било по-лесно да живе-

ят по „нормали“, да правят калъпи и да търсят комфорта на обичайния изглед. Ще започне да разбира, че историята с децата в нейното детство е измислена от възрастните за оправдание. А възрастните и „здравите“ има защо да се оправдават – те не са в състояние да приемат различието, те отричат не-калъпираните и пак те правят държавни стандарти за хора, които иначе са за вещи.

Резултатът е не-достъп, оправдан с човеколюбие и загриженост. А не-достъпът превръща драмата на увреждането в трагедия – на затворничество, безизходност, ненужност. Защото хората без увреждания отказват да се замислят за хората с увреждания. Защото хората с увреждания са направени инвалиди от хората без увреждания, от средата, която „неувредените“ градят за себе си и за никой друг.

Много сила и енергия ще са нужни на зрялата Милена днес и в България, за да каже: „Стига!!! Аз съм човек и искам да живея нормално, по моя си воля да уча или не, да работя или не, да се забавлявам, да се радвам и страдам...“. И ако казването не бъде чуто, да изкрещи. Така, както е направил преди години и в Америка Джон – той е с церебрална парализа, говори трудно, не може сам да се храни и също е на инвалидна количка. Джон изкрещял, че няма да живее като инвалид, след него изкрещели и други... и се-

га тогавашният не-достъп е вече невъзможен, санкциониран с цялата строгост на един закон – Закон за американците с увреждания. Закон, заменил възможния недостъп със задължителен достъп. Закон за хора, а не за „защита“. Закон, който чиновниците трябва да прилагат в името и за благо на човека. Този закон не забранява, а задължава – задължава предприемачите да строят достъпни сгради, задължава директорите да приемат всички деца в училищата, задължава властта да осигурява услугите, от които има нужда Джон, за да живее по своята воля.

Така не-достъпът става невъзможен. Драмата на увреждането вече не може да се превърне в трагедия.

А достъпът прави от тази драма шарено ежедневие, малко по-трудно, но пък за сметка на това човешко.

Но това е в Америка, далеч отук, от нас.

Ние сме в България.

Ние – Милена, Благо, Петър, Десислава – трябва да поискаме да превърнем трагедията на „специалния“ ни живот в шарено ежедневие.

Да поискаме. И да го направим.